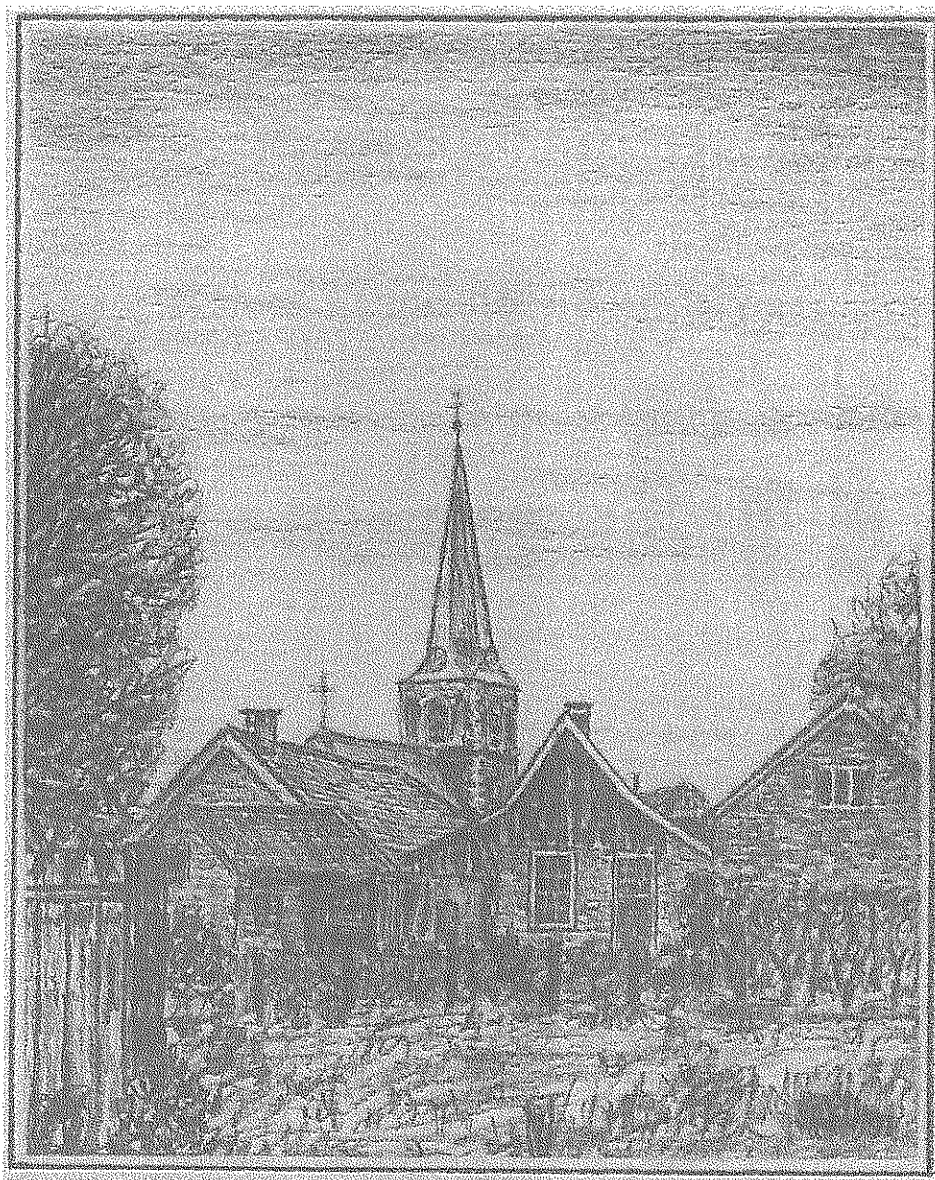

BOORN EN BOERSCHOP

Periodiek van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Borne - Bornerbroek - Hertme - Zenderen

BOORN en BOERSCHOP

Uitgave van de

Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Jaargang 10, No. 2, Oktober 2000.

Verschijnt 2 maal per jaar.

INHOUD

Een wijnfles, gevonden op Weleveld	H.W. Temmink	34
Zo was't, zo is't	Redactie	36
Jenske Kloempenboer	H. Meijer	37
Onze oude Stefanuskerk nader bekeken 9	A.A. ten Kate	38
Het Huis Weleveld 1	J.J. Grootenboer	40
Van horen zeggen	Redactie	45
Monument 12	Redactie	46
Uit het aantekenboek van dokter Schoemaker 2	J.B.F. Leuverink	47
De oorsprong van de bijnaam "De Smorre"	H. Meijer	48
Twentismen	A. Hottenhuis	49
Uit de familiechroniek Woolderink 4	H.A.M. Woolderink	51
Ooit gesloopt 11	J.B.F. Leuverink	54
Borne in de jaren twintig 3	Chroniqueur	55
Vers op een kindergraf	J. Kleinman	56
Weemood	Johan G.J. Kwast	57
Excursiereisje Windesheim en Elburg	Redactie	58
De kalender en historisch onderzoek	F.J. van Capelleveen	60
Boeken nieuws	Redactie	62
De Potkamp 2	Johan Kwast	63
Herindeling	Vrederik	63
Van de bestuurstafel	Bestuur	64

Herkomst illustraties:

- Anzichtkaart: 36(boven); 55
Archief H. Temmink, Borne: 35
Archief F.J. van Capelleveen, Borne: .33;34(boven);36(onder);41;44;46;50;51;60;62(onder)
Lucas Cranach: 38
Albrecht Dürer 1494: 61
Gem. Archief Borne, collectie G.P. ter Braak: 45
Gem. Archief Elburg: 59
M.G.E. van Harten-Fransen, Borne: 63
Atlas van Kuiper, detail kaart ca. 1865: 40
J.J. Grootenboer, Borne: 34(onder);39
J.B.F. Leuverink, Borne: 47;54
Memlic, miniatuur uit het Brevarium Griman, S. Marco bibliotheek Venetië: 56
S.J. Mulder-Holk, Zwolle: 58
Onbekende herkomst: 49
R.O.B. Amersfoort: 42
Feil van der Veen; 37

EEN WIJNFLES, GEVONDEN OP WELEVELD

Toen in 1994 de omgeving en de huisplaats van de oude havezathe Weleveld, tegelijk met de herinrichting der beken, zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat werd teruggebracht, werd o.a. een gave wijnfles gevonden. Bij het uitdiepen der vroegere grachten werden nog vele scherven van soortgelijke en andere flessen aangetroffen.

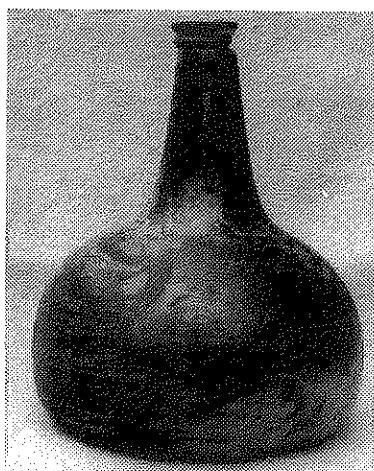
Op zichzelf is het vinden van wijnflesscherven niet zo bijzonder, wat echter wel bijzonder is, is de plaats waar deze scherven gevonden werden. Dat is n.l. in de gracht waar eens de brug lag die toegang gaf tot het hoofdgebouw. Eigenlijk een niet zo voor de hand liggende plaats omdat b.v. de keuken van het complex in het poortgebouw gevestigd was. Men zou verwachten dat van daaruit de wijn geserveerd zal zijn. Blijkbaar deden de bewoners echter zelf de wijn in hun glazen of dronken deze mogelijk soms direct uit de fles, waarna de lege fles in de gracht werd gegooid.

De brug over de gracht voor het huis Weleveld

Dat men veel wijn gebruikte is haast vanzelfsprekend. Door de onzuiverheid van het put- en oppervlaktewater was het vrij ongezond om dat water te drinken. Degenen die het zich konden veroorloven zullen daarom zeker de voorkeur hebben gegeven aan wijn om de dagelijkse hoeveelheid vocht binnen te krijgen, mede omdat daaraan de nadelen van verontreiniging niet kleefden. De gewone man gebruikte om deze reden bier.

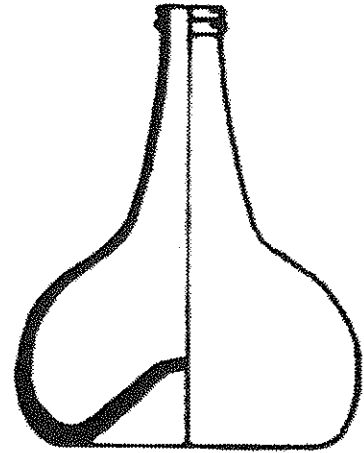
Het verpakkingsmateriaal van wijn, voor gebruik in huis, was de fles. Hoewel er in vele lokale glashutten flessen werden vervaardigd, was de productie ervan onvoldoende om in de totale behoefte te voorzien. Bovendien lijkt het erop dat de bestaansperiode van de werkplaatsen voor het maken van flessen in het algemeen vrij kort was. Er werden dan ook op grote schaal flessen geïmporteerd uit verschillende grotere productiecentra. Deze bevonden zich vooral in Engeland en Duitsland. Maar ook binnen de Zeven Provinciën werden er, b.v. in de 17^e eeuw, van Amsterdam tot Brugge minstens 11 productiecentra van flessen gerund. Van het bedrijf Colnet te Brugge weten we b.v. dat er zo'n 500.000 flessen per jaar werden gemaakt, hoofdzakelijk voor het zuiden en westen van dit gebied.

De op Weleveld gevonden fles heeft een afgeplatte bolle buik met een toelopende hals en is waarschijnlijk 17^e of 18^e eeuws. De fles is 18 cm hoog en heeft een doorsnede van 16 cm. De herkomst is moeilijk na te gaan. Hoewel de kleur van de meeste flessen in die tijd, afhankelijk van de herkomst maar vooral van het ijzeroxydegehalte van de gebruikte grondstoffen, gewoonlijk bruin of groen was (die uit Engeland, door het gebruik van kolen bij het fabricageproces, wat donkerder dan die uit Duitsland), zijn bij bedoelde fles prachtige in elkaar overlopende kleurschakeringen te zien. De oorzaak hiervan is de inwerking van de chemische stoffen in de grond en/of het water waarin de fles lange tijd heeft gelegen. Dit proces wordt *iriseren* genoemd.

De gevonden fles.

Het maken van flessen was handenarbeid. De grondstoffen zand, soda, potas en kalk (vaak van schelpen afkomstig) werden gesmolten in een oven. De glasblazer nam daarvan, met zijn blaaspijp, een glasprop en blies vervolgens de grondvorm van de fles met een bolle bodem. Daarna bevestigde hij aan de onderzijde de z.g. *pontil* waarmee de bodem naar binnen werd geduwd. Na enig afkoelen werd de pontil er afgebroken en kon de fles staan. Bij dit onderdeel van de fabricage ontstaat dus de kegelvormige verhoging in de bodem van de fles. Bij genoemde fles handelt het om een exemplaar dat met een kurk werd afgesloten. Dit is te zien aan de vlak onder de schenkopening aangebrachte glasing om de hals. Deze ring zit bij flessen die werden afgesloten met perkament en touw, zo'n 2 cm lager om de hals. Een kurktrekker was overigens pas rond 1680 beschikbaar. Voordien werd een fles ontkurkt m.b.v een priem of iets dergelijks.

Flesdoorsnede

ONTWIKKELING VAN DE FLES IN DE LOOP DER JAREN

Periode	Model									
1625										
1650	+									
1675	+									
1700		+								
1725			+			+				
1750			+	+	+	+		+		
1775			+	+	+	+		+		
1800			+					+	+	+
1825								+	+	+

De fraaie, op Weleveld gevonden, fles wordt thans zuinig bewaard in het Bussemakerhuis in Borne.

H. Temmink.

ZO WAS 'T, ZO IS 'T

De villa van de heer Dijkers aan de Almeloscheweg, thans Prins Bernhardlaan, zoals deze er tot \pm 1913 heeft gestaan. Op de foto zien we de toestand zoals die rond 1907 moet zijn geweest. De weide voor het huis is intussen een groot gazon geworden en met het gebouw is het al niet beter gegaan. De villa was eigenlijk een boerderij van het z.g. T-type, d.w.z dat de voorzijde woonhuis was (met herenhuis-allure) met dwars daarop, aan de achterzijde, een boerderij-aanbouw. Dit gebouw werd rond 1913 verbouwd tot een, voor die tijd moderne villa (foto: inzet). In deze villa heeft tandarts Bleeker nog praktijk uitgeoefend. Daarna werd het overgenomen door Jonge Poerink. Deze heeft het laten verbouwen tot wat er thans staat en het de naam "De nieuwe Molen" gegeven. Thans is het huis eigendom van de fam. Brugman.

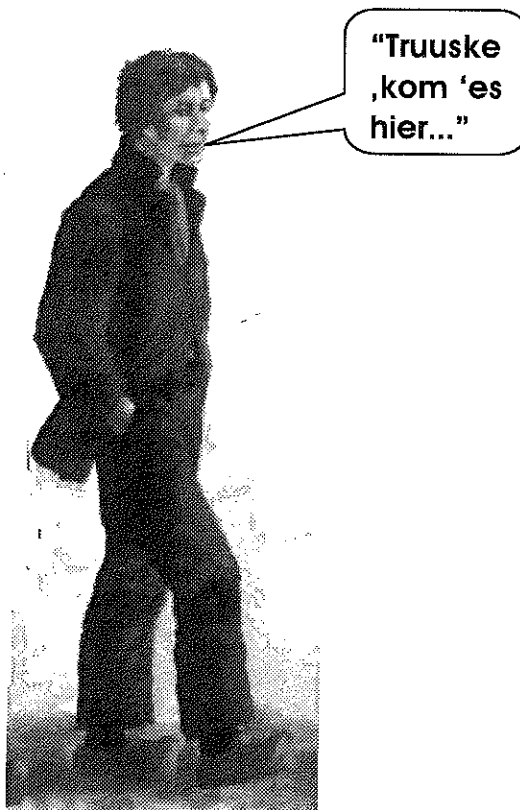
Jenske Kloempenboer

*Ik heete Jenske Kloempenboer
 'k won ginder op de hei.
 Ik heb 'n peerd, dree vearken nog
 En een kiesken in de wei.
 Maer ik heb nog ginnen vrouw
 en dat is wat mij berouwt
 Ik heb nog ginne vrouw, gin vrouw
 dat is wat mij berouwt.*

*Ik heete Jenske Kloempenboer
 'k won op de hei alleen.
 Vaak koemp hier Lompenboer's Truij veurbi 'j
 mear dan wil ze mie nich zeen.
 Lest reup in van "gedag"
 mear ton dee zee of ze mie nich zag.
 Lest reup ik van "gedag, gedag!"
 mear ton dee zee of ze mie nich zag.*

*"Ik mot 'n wief dat wearcken wil
 en 'moarg'ns vrog opsteet.
 Dee vuur de zun duur 't veenster glop
 de beeste melken geet.
 Dee botter kaarnt en maakt
 en zoargt dat 't lekker smaakt.
 Dee botter lekker kaarnt en maakt, joa maakt
 en zorgt dat 't lekker smaakt.*

*Lest reup ik: "Truuske, komt 'es hier
 en luuster es noar mij.
 Ik kan nich langer um ne vrouw
 en ik hoal zo völ van diej!"
 "Nee Jenske, ik wil die nich
 zeuk doe mear 'n aander wich".
 "Nee jenske ik wil die nich, nee nich
 zeuk.e doe mear 'n aander wich".*

Bovenstaand "gedicht" is eigenlijk een versje. Het is "uit het geheugen" opgeschreven door Corrie en Harry Meijer. We nodigen onze lezers uit eventuele onjuistheden en aanvullingen aan de redactie op te geven. Als het even kan ook graag de bijbehorende bladmuziek.

Het leaven is 'n wosselen met aanderen en met oezölf

ONZE OUDE STEPHANUSKERK NADER BEKEKEN 9

De Heilige Maagschap (of de Bornse Moeder?)

Ik had u eigenlijk willen vertellen over de z.g. "Bornse Moeder". Deze figuur, die aan twee kinderen aan het voorlezen is, vindt u links op de muur achter het doopvont. Omdat het hier echter om een onderdeel gaat van een oorspronkelijk uitgebreid familieportret, bewaar ik dit drietal graag voor een volgende keer. De complete familie zien wij ook op de afgedrukte tekening van Lucas Cranach waarop **Anna** en **Joachim** met hun kinderen en kleinkinderen. Vanuit de Bijbel kennen we Anna de profetes. Gegevens over "onze" Anna ontbreken in de Bijbel, maar worden wel in de apocrievie boeken (de niet erkende bijbelboeken) gevonden.

Voorstelling van de Heilige Maagschap, gemaakt rond 1509 door Lucas Cranach, waarvan een gedeelte kennelijk als voorbeeld heeft gediend voor de muurschildering die in onze kerk is te vinden.

Zoals in onze tijd veel mensen geïnteresseerd zijn in hun eigen afkomst en stamboom, zo oefende het ontbreken van gegevens in de Bijbel over de ouders van Maria (de grootouders van Christus) de weg naar

aanvullende verhalen en verhelderende schilderijen en tekeningen. De geschiedenis van de geboorte en de jeugd van Maria, bijzonderheden over het huwelijk van Maria met Jozef en over de kindertijd van Jezus, kregen in de eerste eeuwen een plaats in de apocrievie evangeliën. Het **Pseudo-Mattheus-evangelie** (een der apocrieven) geeft het verhaal van de geboorte van Maria als volgt weer: *Joachim is geboren in de stam van Juda en woont in Jeruzalem. Hij is een vroom man die zijn bezittingen al vanaf zijn vijftiende jaar in drieën deelt. Eén geeft hij aan wezen, weduwen en armen. Het tweede deel geeft hij aan hen die de eredienst verzorgen. Het derde deel is bestemd voor eigen gebruik. God zegent hem daar voor. Als hij twintig jaar oud is huwt hij met Anna, de dochter van Achar (of Nathan), uit de stam van Juda en uit het geslacht van David. Zij blijven twintig jaar zonder kinderen. Tijdens het feest van de Tempelvernieuwing of Tempelwijding wil Joachim een offer brengen, maar de dienstdoende priester Ruben weigert hem op ruwe wijze omdat hij geen kinderen heeft. Beschaamd trekt Joachim zich daarop terug bij zijn herders in de bergen en begeeft zich met hen naar een ver verwijderde landstreek. Vijf maanden ontvangt Anna van hem geen enkel bericht. Zij klaagt dat zij nu èn geen kinderen èn geen man heeft. Diep bedroefd gaat zij naar de boomgaard waar zij een mussennest ziet in een laurierboom. Zij heft een klaagzang aan. Dan doet Anna de belofte dat zij, mocht zij alsnog een kind baren, het zal afstaan voor de dienst van God. Direct daarop verschijnt haar een engel die haar de geboorte van een dochter aankondigt. Verbijsterd door het visioen trekt zij zich een dag en een nacht terug in haar slaapkamer. Dan roept zij haar dienstmaagd (Judith), die al die tijd niet naar haar meesteres heeft omgekeken. In een twistgesprek verwijt Judith haar meesteres dat zij onvruchtbaar is. Intussen is de engel in de gedaante van een jongeling naar Joachim gegaan. Hij vraagt waarom hij niet terugkeert naar zijn echtgenote. Joachim vertelt wat hem is overkomen. De jongeling maakt zich bekend en belooft dat Joachim en Anna een dochter*

zullen krijgen die in de tempel zal worden opgevoed. Joachim bereidt een offer en in de rook daarvan stijgt de engel ten hemel. De herders die naar hem op zoek zijn gegaan vinden Joachim in gebed. Hij vertelt welke belofte de engel hem heeft gedaan. Toch aarzelt hij om terug te gaan. In een droom spoort de engel hem aan te vertrekken. In dertig dagen bereikt Joachim de stad. Intussen heeft de engel aan Anna gezegd naar de Gouden Poort te gaan. Zij moet daar lang wachten en valt flauw. Als zij weer bijkomt ziet zij Joachim met zijn kudde aankomen. Zij gaat hem onmiddellijk tegemoet. Samen keren zij huiswaarts en brengen een offer als dank voor de vervulling van Gods belofte. Na negen maanden wordt Maria geboren. Op driejarige leeftijd wordt zij naar de maagden van de tempel gebracht. Als zij voor de deuren wordt neergezet, beklimt zij zonder enige hulp de vijftien trappen. Vanwege dit uitzonderlijke gedrag wordt zij afgezonderd van de buitenwereld. Daarna wordt zij naar de tempel gebracht waar zij danst op de treden van het brandofferaltaar. Anna zingt daarna een loflied met als kernregel: "De onvruchtbare is moeder geworden en zij heeft gebaard vreugde en blijdschap voor Israël". Anna en Joachim bezoeken hun dochter daarna regelmatig in de tempel.

Op de tekening van "De Heilige Maagschap" zien we dus de "Heilige Anna, grote Moeder" als stammoeder van drie gezinnen, Anna, Maria en Jezus, met Jozef. Links: dochter Maria Cleophas met man en kinderen. Rechts Maria Salomas, eveneens met man en kinderen. Het verhaal zou niet compleet zijn zonder te vermelden wie de drie heren zijn, die van rechts

toekijken. Deze drie heren vormden in de legende het "trinubium". Dat heeft betrekking op de drie huwelijken van Anna. Teneinde St. Anna en de gezinnen van de drie Maria's tot de Heilige Maagschap te kunnen verzamelen werd later een verhaal toegevoegd. De legende vertelt, dat Anna na de dood van Joachim nog tweemaal trouwde; eerst met Cleophas en daarna met Salomas. Ook deze volgende huwelijken zouden gezegend worden met de geboorte van een dochter die beiden de naam "Maria" meekregen. Ter onderscheiding werd aan de naam Maria, die van de vader toegevoegd. Vandaar Maria Cleophas en Maria Salomas.

A.A. ten Kate.

De helaas beschadigde muurschildering van de Heilige Maagschap zoals die bij ons in de kerk is te zien.

Um vast te können geleuven, mo'j eerst hebben twiefeld

tie hebben ontleend, dat het huis de naam **Weleveld** kreeg omdat het werd gebouwd op woeste grond en op een terrein dat de naam **Wolfsveld** zou dragen. Aannemelijker is zijn verklaring voor de plaatskeuze: Er zou sprake zijn van voldoende graanland, voldoende weidegronden en uitstekende jacht- en visgronden.

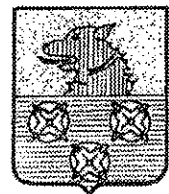
Van eminent belang was de ligging van het huis, aan een splitsing van wegen en twee beken. De bewoners konden dan tolheffen op de passage van wegvervoer en watervervoer. De genoemde beken hebben dan nog geen officiële naam, maar volgens Sweder II heet het water boven Weleveld "**Biheld**" en die beek gaat verder over naar **Dourenfort** in de richting van Almelo, om uiteindelijk in de Regge uit te monden. Het eerste huis moet van vakwerk zijn opgetrokken en dus van lemen wanden zijn voorzien. Maar volgens Sweder deden ze dat toen allemaal en hij zou die wijsheid hebben opgedaan bij Tacticus. De Kroniekschrijver ziet ook wel voordeel in die vorm van bouwen: In oorlogstijd gaat er dan niet zoveel verloren!

Twee merkwaardigheden zijn er in het dagboek te lezen. Eerstens, dat men in "oude tijden" meende dat er in de tuin van Weleveld, op een kleine berg, een huis zou hebben gestaan ten behoeve van een jongere broer van de hoofdbewoner. En tweedens, een nog curieuzer verhaal: Tijdens Otto van Weleveld stond er een klein huisje, midden in de gracht, op palen. Die palen moeten nog te zien zijn geweest in tijden van grote droogte. In dat huisje verbleef een broer van de hoofdbewoner en deze was slechts per schip te bereiken. Het schijnt een bijzondere man geweest te zijn, die vanwege bijzondere devotie, als kluizenaar leefde.

Van één ding is Sweder II overtuigd: Het huis is gesticht door Otto van Welvelde en hij kreeg daarbij extra gronden in leen van de bisschop van Utrecht. Het huis lag mooi in de bossen en precies midden in Twente. Dit laatste berekent hij precies, in de maten van die tijd. Het hoofdgedeelte van huis en land is en blijft als leen van de Heren van Ruinen bestaan. En dat zal zo blijven tot het jaar 1795.

Van Weleveld wordt Schele van Weleveld

Zoals het meestal gaat, gewon ook Otto van Welvelde zonen en dochteren en zorgde derhalve voor een goed lopend nageslacht. Ze bewonen hun huis, voegen, zoals gezegd, akker aan akker, hebben lief en maken ruzie. De Weleveld's schijnen het procederen als liefhebberij te hebben beoefend. Sweder II klaagt er zelfs over. Het geslacht gaat verder totdat Johan III trouwt met Wilhelmina van Rutenborch. Ze trouwen in 1531, maar het genealogisch eindresultaat is helaas slechts een dochter: Anna. En toen beide echtelieden het tijdelijke voor het eeuwige verwisselden en hun graf gedekt werd met een fraaie steen waarop beide echtelieden in vrome houding zijn afgebeeld, moest Anna zorgen voor nageslacht. Anna zat echter in een soort klooster: een Stift.

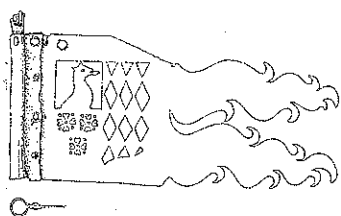
Weleveld

Hoe het precies in zijn werk is gegaan weet niemand, maar uiteindelijk trouwt Anna met een zoon uit het rijke geslacht Scheele van de Schelenburg. Het nog steeds bestaande kasteel ligt verscholen achter Osnabrück, dicht bij de kleine stad Schledenhausen. De naam van de gelukkige bruidegom is Sweder. Hij moet niet alleen een bril dragen, hij is ook nog ziekelijk, want er moet een speciaal bed voor hem worden gemaakt. Zijn moeder schijnt nogal kijfachtig te zijn geweest, die elke a.s. bruid de deur uit joeg. Maar met Anna is alles toch nog goed gekomen. Ze hebben elkaar ontmoet en ze trouwden met elkaar. Sweder I bleef ech-

ter op de Schelenburg. Hij had nogal wat maatschappelijke functies in het Munsterland en was steun en toeverlaat van de Munsterse bisschop. Kleinzoon Sweder II beschrijft hem als een bijzondere man, altijd eenvoudig gekleed en wars van alcohol.

Het huis Welvelde wordt bewaakt en bewoond

Zijn de Welvelde's van huis, dan bewaakt en bewoont Gert ter Haar de eigendommen van de Heren. Gert ter Haar is de vaste bewoner van het Hof de Haar. In deze tijd beginnen ook de bouwactiviteiten op de havezathe en het is vooral Anna van Weleveld die de zaak naar behoren aanpakt. Ze bouwt een eigen keuken; tegen de poort aan (dus er was toen al spake van een poort). Ze laat de water- en windmolens repareren (dus die waren er ook al). Er is sprake van het feit dat de bestaande windmolen was omgewaaid. Dat alles gebeurde in 1541.

Het heen- en weerreizen tussen Twente en Munsterland gaat onverminderd voort en dat is niet altijd goed voor het onderhoud van de opstallen. Christoffel, zoon van Sweder I en Anna van Welvelde moet in 1563 de poort weer vernieuwen. Christoffer, die in 1558 met Judith Ripperda trouwt, wil meer op Weleveld blijven wonen. Dat zal hem pijn en moeite kosten.

17^e eeuwse windvaan van het Huis Weleveld.

Het huis en het begin van de Tachtigjarige Oorlog

Christoffer zal zich dus meer op de behuizing van het Weleveld in Zenderen richten. Hij neemt de zaak op en **bouwt in 1576 een geheel nieuw huis**. Maar dan breken in die jaren al snel de eerste oorlogshandelingen uit. De familie, niet direct voor- maar ook geen tegenstanders van de Oranjegezinden, verlaat Weleveld. In 1580 komen de Spanjaarden en vernielen de havezathe. Tot overmaat van ramp breekt er een plaatselijke boerenopstand uit onder leiding van een zekere POOSEN (of PASCHEN), die aan de Kokendiek in Zenderen woont. Bij Hardenberg ontstaat een treffen tussen de Staatse en de Spaanse troepen. Hierbij verliezen de Spanjaarden deze slag om Hardenberg. Hierna komt Sweder I terug om orde op zaken te stellen. Veilig is het echter niet en Sweder I trekt spoedig weer met vrouw en kind naar Osnabrück. Nu laat hij het huis achter onder beheer van zijn rentmeester Johan Bartelink van Spölle en de kok George Kock.

In 1582 slaat de Spaanse veldheer Verdugo het beleg om Lochem. In zijn dienst is ene Lubbert Sturman, die met ene Christina Schele is getrouwd. Christina Schele is een bastaarddochter van één van de heren. Lubbert Sturman gaat met wat soldaten naar het Huis Weleveld en vraagt vriendelijk om even de brug neer te laten. De vrouw van Ambtman Jan Schulte, die dus blijkbaar ook op het huis is, voldoet aan dit verzoek en de manschappen van Sturman nemen onverwijld het huis in bezit. Christoffer zendt zijn zoon, Sweder II, om met de bezetters te onderhandelen. Sweder neemt zijn neef Balthasar Ripperda mee als delegatielid naar Verdugo. Er volgt een nieuwe bemiddelingspoging. Gouverneur Boivier van Oldenzaal, Drost Egmont, Heer van Salland en Ritmeester van Bucbergen worden er bijgehaald. Allen verwijzen echter opnieuw naar de bevelhebber Verdugo. Het baat niet. Pas als Prins Maurits met zijn leger Ootmarsum belegert, trekken de Spanjaarden weer weg. Maar dan is het Huis Weleveld inmiddels leeggeroofd. Johan Schulte probeert de archieven te redden door deze in de Oude Kerk te verbergen, maar ook de Oude Kerk wordt "despoliert".

Soms wordt de bezetting afgewisseld. Sweder II noemt daarbij namen. Eerst wordt het huis bezet door de "Welschen" en later door de "Teuschen" (= Duitsers). Beide eenheden samen, vernielen huis en tuin tot er slechts een halve ruïne overblijft. Doden worden er begraven in de nieuwe kruidentuin en later, als de kruidentuin vol is, wordt de kolenhof begraafplaats. Dat kan vooral daar mooi, omdat daar nog een devotiekapel staat. Mede door de pest en andere besmettelijke ziekten, sterven er meer mannen van de Spaanse bezetting en ten einde raad gooit men de lijken het raam uit in de slotgracht.

Volgens de boeren uit de omtrek, krioelt het vanaf die tijd van spoken. De vele geesten vermaterialiseren zich in de figuur van vader Christoffer en zijn geest zou de soldaten de stuipen op het lijf jagen.

Dan is er nog het aandoenlijke verhaal van de zoon van meijer Ter Haar. Hij weet, dat de troepen vóór hun vertrek een dure koperen brouwketel uit het huis willen ontvreemden en dat ze hiertoe alvast de nodige hakwerkzaamheden hebben verricht. Hij weet zwemmend de slotgracht over te komen, de ketel vrij te maken en die in de gracht neer te laten. Hij hijst zichzelf in de ketel en weet al dobberend de overkant van de gracht te bereiken en zo de kostbare ketel in veiligheid te brengen.

Door de oorlogs-ellende hebben de erven, ook die onder het Huis Weleveld horen, de nodige schade opgelopen. Christoffer en Judith zullen dus aan de slag moeten, zeker tussen de adempauzes door. Ze kiezen voor de herstelwerkzaamheden als motto:

Dis Hausz gesatzt in Gottes hand

Musz das bewaren von krig und brand

Wie mag de stenen houwen, vol teksten en familiewapens? Onze Lubbert Sturman, de echtgenoot van Christina Schele, de bastaardin!... Want hij was uiteindelijk een goede steenhouwer, die later nog in Amsterdam naam zou maken. En overal komen de teksten uit de bijbel te staan. Boven het Welevelder wapen: "SOLI DEO GLORIA" en aan de voet van de watermolen: "Gotts wordt bleibt ewig".

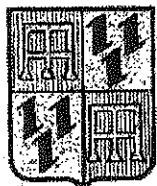
Het herstel

Beide echtelieden beginnen direct met de herstelwerkzaamheden. Er moet weer worden gewoond en gewerkt en geleefd. Er wordt dus gerestaureerd en nieuw gebouwd Maar in 1595 stort de hele boel weer in, met veel stof en geruis. Hoe dat dan wel kwam? De muurankers waren gebroken en op zolder lag een ferme lading mest en het hout was daardoor verrot. Hoe zou dat nu kunnen? Zo had het nieuwe gebouw het dus twintig jaren uitgehouden.

Vader Christoffer en zoon Sweder II beginnen dus van voren af aan. In 1596, Sweder II geeft zelfs de precieze datum aan, 11 augustus. Na de herstelwerkzaamheden keert Christoffer terug naar de Schelenburg, regelt daar de nodige zaken en komt in het voorjaar weer terug en wel op 30 mei 1597, om verder te werken aan huis, hof, land en haard. Hij werd bijgestaan door Everhard van Bevervoorde, die vanuit Weleveld, zijn eigen bezit Het Weemselo kon besturen.

Het is midden zomer 1604: Sweder II (her-)bouwt en legt de eerste steen voor een nieuwe keuken. In dat jaar bouwt hij verder. Aan de westzijde komen nieuwe ruiten, precies op de plek waar vader Christoffer zijn **lijftucht** had. Op 17 juni 1606 begint hij met het graven van een **Nieuwe Beek** langs **Harenkamp**, schrijft Sweder, om de verzanding van de Oude en vervallen beek tegen te gaan. Er wordt met twaalf man gewerkt en volgens de dagboekschrijver ontstaat zo de **Bornse Gracht**.

Sweder II merkt echter nieuwe troepenbeweging in de regio. Er schijnt een detachement soldaten onderweg te zijn in de richting Zwolle met de bedoeling een aanslag op Hasselt uit te voeren. De eenheid staat onder bevel van de Graaf van Solre. Bij en om Weleveld zullen de mannen een pauze gaan houden en legeren zich voor dat doel bij **Hombrink** en **Tengelenkamp** onder de bomen en tussen het koren. De soldaten halen wederrechtelijk het nodige hout uit de tuinen van Weleveld om zich aan een vuurtje te warmen. Het weer is slecht. Het regent voortdurend. Vóór de poort van Weleveld wordt een post uitgezet. Moeder Judith en broer Daniël zijn niet thuis. Die zijn op dat moment op familiebezoek in Osnabrück.

Schele

Sweder zelf zoekt contact met de commandant van de troepen en probeert zo zijn bomen te redden. Hij vraagt, om in elk geval het schapenschot te laten staan. Sweder nodigt de graaf uit op de maaltijd, maar dat slaat de bevelhebber af. Hij wil bij zijn mannen blijven en vraagt slechts “’n toet’n bier”. De graaf bedankt en denkt hardop: “Onze Heere God schijn dit keer een Geus te zijn!” en blijft die nacht onder de bomen liggen. In de regen.

In 1608 is het strenge vorst. De ijsschotsen hebben de fundamenteën van het huis aangetast en dat betekent weer het nodige reparatiewerk. In 1608 start ook de bouw van een nieuwe watermolen, tevens begint de bouw van een sluis. In 1609 is alles afgewerkt. Daarmee zijn Judith en Sweder nog niet klaar. Ter betere beveiliging neemt het echtpaar nog vele maatregelen. En dat is nodig ook. Op 18 september 1609 begint men met het graven van de gracht rond het voorplein, samen met de aanleg van een wal. Het aardige is, dat de manschappen van het Hasselter regiment of garnizoen van Jacob Moer, een Schot en gouverneur van Hasselt, een handje meehelpen. In 1616 volgt nog een indrukwekkende gracht achter de beken en wordt de binnengracht verder verbreed.

Het grote werk moet nog volgen: de bouw van de Grote Zaal. Daartoe trekt hij, als architect, Mr. Johan Nieman uit Osnabrück aan. Deze maakt bij de bouw gebruik van bergsteen en geeft vorm aan een fraaie pronkgevel. In die gevel komt te staan: PIETATE ET VIRTUTE HONOSTATE, met de toevoeging:

**Mijn Gott helpe mi, dat ick möge verwerven
Ehrlick tho leven ende salich tho sterven**

Een tekst uit 1 Thimotheus 2 komt bij of op de Grote Zaal te staan en de keuze van die tekst is niet voor niets zo. Met een vanzelfsprekendheid van een “natuurlijk heerser” leest hij de mensen voor: *Ik vermaan dan vóór alle dingen, dat er gedaan worden smekingen, gebeden, voorbiddingen voor alle mensen, voor koningen en allen die in hoogheid zijn, opdat wij een gerust en stil leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid (1 Tim. 2 : 1SV).*

Let dus bij het lezen en herlezen van die tekst op de rol en positie van “hen, die in hoogheid gezeten zijn”. In feite baseert Sweder II zijn tekstkeuze op de in zijn kringen algemeen aanvaarde rol van de adel ten opzichte van het volk en de clerus. Zij hebben, als adel, de functie, te zorgen voor een gerust en stil leven voor de mensen over wie zij “regeringsmacht” hebben. De tekst komt in of boven de ingang van de Grote Zaal te staan, zoals gezegd, en men kan aannemen dat deze ruimte mede bedoeld is geweest voor het houden van huiselijke godsdienstoefeningen. Temeer, daar Sweder, evenals zijn vader en grootvader, een overtuigd Lutheraan was en dat ook nadrukkelijk wilde weten. Hij bouwt zijn zaal juist in die tijd, dat het hem, door de Ridderschap & Steden van Overijssel praktisch onmogelijk wordt gemaakt,

in de Oude Kerk van Borne de diensten te laten houden door Ds. Johannes Nijhof, een oude studievriend van hem uit Riesenbeck, die hij als Luthers predikant naar Borne had gehaald. Dus moet hij een soort "schuilkerk" zoeken en dat doet hij in zijn eigen huis. Als Lutheraan heeft hij ook geen moeite met beelden in de kerk. Boven de tekst uit Thimotheus komt dan ook een beeld te hangen van de Salvator.

In een volgende BOORN en BOERSCHOP gaan we verder met dit verhaal.

J.J. Grootenboer.

Literatuur:

1. Mr. A. de Bakker. Onuitgegeven transcriptie van de Kronieken van Sweder II Schele.
2. H. Hagens. Collectie eigen huisarchief.
3. H. Hagens, B. Olde Meierink. Twente te Pronk, Utrecht 1986.
4. Hänisch ten Cate. Huisarchief Jachthuis, Zenderen.
5. Drs. A.L. Hulshof. De ondergang van de Schele's op het Weleveld.
In: Jaarboek Twente 1995, p. 99-110.
6. Echtbaar vertaalt dagboek van Sweder Schele uit periode 1591-1635.
In: Hengelo's Dagblad, 1 aug, 1987.
7. Mr. G.J. ter Kuile. Geschiedkundige Aantekeningen op de Havezathen van Twente,
W. Hilarius Wzn., Almelo 1911.
8. Nelleke Reis. Kunstreisboek Nederland, Drenthe.
9. Bert van Swigchem. Sweder en zijn huiskapel.
In: Bouwkunst, Amsterdam 1993.

VAN HOREN ZEGGEN.

De naam Klippenweg

De Klippenweg, thans een zijweg van de Grotestraat, ter hoogte van drogisterij Liedenbaum, is een andere weg, dan de weg die vroeger deze naam droeg. Bij archiefonderzoek kwam naar voren dat de weg die vroeger tegenover het station schuin over het terrein van de Spanjaard-fabrieken liep en die lange tijd met "Fabrieksstraat" werd aangeduid, vroeger de naam

Klippenweg heeft gedragen. De weg begon bij het driehoekige oude schaftgebouw aan de Parallelweg en liep door tot aan de Stationsstraat tegenover de huidige Dunantstraat.

Het schaftlokaal (links) aan de Parallelweg met rechts het voormalige stationsgebouw.

Behalve dat wat ouderen onder ons dit fenomeen konden bevestigen, is dit gegeven ook te vinden in een Raadsverslag uit 1884 waarin verslag wordt gedaan over de aanvraag van de Firma Spanjaard om een zijspoor op het fabrieksterrein aan te mogen leggen. (Hetgeen overigens werd toegestaan). Velen van onze oudere lezers zullen zich de aanwezigheid van dit fabrieksligtje nog wel kunnen herinneren.

Redactie.

MONUMENT 12

Deze keer als monument geen gebouw, maar een steen. Een steen met zoveel historische waarde, dat gerust van een monument gesproken kan worden. Het is de steen die wordt genoemd in het artikel van Chroniqueur "Borne in de jaren twintig 1" in BOORN en BOERSCHOP No. 2 van oktober 1999. De schrijver verzucht hierin: "En de Kei? Waar is de kei gebleven?". Gelukkig attendeerde een oplettende lezer ons op het feit dat de steen bewaard is gebleven. Oorspronkelijk lag hij op de markt, thans Dorsetplein geheten. Na een keer te zijn begraven en weer opgegraven werd hij later geplaatst in de tuin van het huis waar notaris Kuhlmann zijn kantoor had. Dit huis, dat in 1993 werd afgebroken t.b.v. de herinrichting van het Dorsetplein en het aanpalende winkelcentrum, heeft gestaan op ongeveer de plaats waar nu Reisbureau Rottink gevestigd is. Notaris Kuhlmann vertrok toen naar de Bekenhorst. Gelukkig heeft hij ook de steen mee laten verplaatsen. Nu is de steen weer voor eenieder te zien, direct links naast het ingangshek van het kantoor van Kuhlmann & Hulshof, Bekenhorst 15, en zelfs voorzien van een bordje met het opschrift: "*Richtersteen. Steen waarbij de richter van Borne rechtsprak vanaf de middeleeuwen tot 1811. Herkomst: Dorsetplein Borne*". Dit alles mag worden gezien als een prachtig voorbeeld van historisch inzicht en gemeenschapszin. Bravo notaris!

Wel goede noabers hef kan geröst sloapen

UIT HET AANTEKENBOEK VAN J.B. SCHOEMAKER 2

Behalve een rekeningenboek liet dokter Schoemaker (☼ 1799; † 1879) ook een aantekenboek na. Het boek begint in 1848 en loopt door tot 1875. Enige van de aantekeningen in het dagboek komen in deze kleine artikelenreeks aan de orde.

Zoals beloofd besteden we in ons eerste artikeltje, na de inleiding van vorige keer, aandacht aan de vader van de dokter, A.H. Schoemaker, de scheepschirurgijn die in Groenlo geboren werd. We lezen in het boek:

Folio 92: A.H. Schoemaker, chirurgijn

Antonius Hendricus Schoemaker, oud Chirurgijn-Majoor in de Hollandse Marine, laatstelijk genees- en heilkundige te Borne en gehuwd met Hermina Kuiper, uit wiens huwelijk zijn geboren:

1. *Johannes Bernardus den 3 junij 1799.*
2. *Antonius Hendricus den 14 april 1802 ob'it (=†).*
3. *Johanna Marija den 23 augustus 1806 ob'it.*
4. *Jacobus Andreaas is geboren den 29 oktober 1807.*
5. *Franciscus is geboren den 3 april 1809 ob'it.*

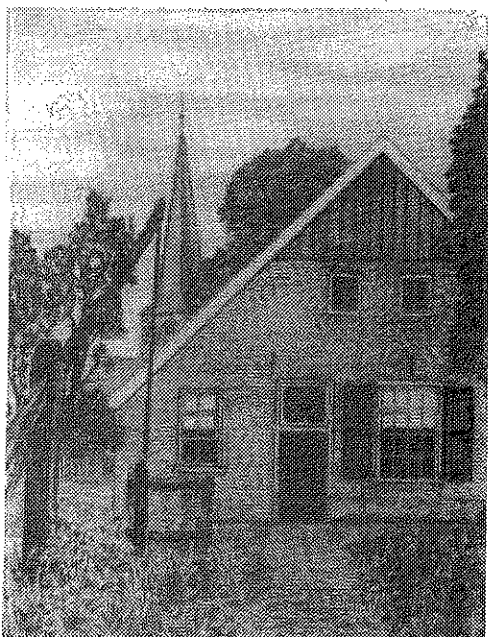
Jacob huwde met Aleida ten Winkel van Tubbergen den 11 febr. 1847 uit wiens huwelijk zijn geboren:

1. *Johannes Hendricus den 17 oktober 1849.*
2. *Hermina Marija 14 april 1851*
3. *Johanna Marija 11 febr 1853 ob'it.*
4. *Bernardus Johannes den 14 junij 1855.*
5. *Johanna Marija den 6 oktober 1857.*

A.H. Schoemaker.

Den 24 julij 1798 zijn getrouwd:

Antonius Hendrikus Schoemaker, geboren te Groenlo met Hermina Kuiper, door H. Lammering R.C. Pastoor te Boren.

† Vader (Antonius Hendricus Schoemaker, ☼ 18-3-1756) overleed den 17 januarij 1837 in den ouderdom van 83 jaar, in een oud Evangelieboek stond dat hij gedoopt was in een boerenhuis aan den weg van Groenlo naar Neede, dat toen nog in 't geheim gebeuren moest. (Nu) zoude vader 85 zijn geworden, zijn geboorte daag was op 18 maart,
† Moeder is overleden op 6 februari 1848 in den ouderdom van 82 jaar.
† Toon is overleden den 3 julij 1847.
† Franciscus overleed den 14 oogstmaand (augustus) 1809.

J.B.F. Leuwerink.

De achterkant van het inmiddels gesloopte huis van A.H. Schoemaker, dat aan de Brinkstraat stond.

+ vader overleed den 17 januarij 1837.
 in den ouderdom van 83 jaer in een
 oud Evangelie boek ston dat Hij
 gedoopt was in een boeren kuis
 aan de weg van Groenlo na Steede
 dat toen noch in t geheim gebouwen
 Maek. Lieve vader 83 jaer 1/2 gemessen
 Zijn geboorte daag was op 10 Maart

+ Moeder is overleden den 6 februarij 1841
 in den ouderdom van 82 jaer

+ Toon is overleden den 3 juli 1847

+ Johanna Marija is overleden
 den 20 augustus 1806.

+ Fransje overleed den 14
 oogstmaand 1809.

Een voorbeeld van een tekstdeel in het aantekenboek van de dokter.

Errata: Abusievelijk is in de vorige aflevering van deze artikelenserie de naam van Wille-
 mien Olde Engberink en van Jo Scholten-Olde Engberink onjuist weergegeven,
 waarvoor onze excuses. Verder is Mw. A.L.P. Schoemaker niet een kleinkind, maar
 een achterkleinkind van dokter Schoemaker.

DE OORSPRONG VAN DE BIJNAAM "DE SMORRE"

Mijn moeder, Maria Helena Leeferink werd in Borne geboren op 20 november 1899 en was
 een van de dochters van **Chris-Jan van de Smorre**, die officieel Christiaan Leeferink heette.
 Diens witgeschilderde geboortehuis staat nog steeds aan de Twijnerstraat die toen nog Prins
 Hendrikstraat heette.

Omdat in de literatuur geen aanwijzingen over het ontstaan van de bijnaam De Smorre zijn te
 vinden, vermeld ik hier de mij overgeleverde geschiedenis. De vader van mijn opa, Chris-Jan
 Leeferink was schilder. Op een dag was hij bezig met schilderen bij de fabriek van Spanjaard.
 De jongens, die groepsgewijs via de straat waar opa stond te schilderen naar huis liepen,
 riepen naar boven: "Leeferink, bi'j de boel wier 'n betje an 't opsmorren?". Dit wekte grote
 hilariteit onder de groepsgenoten en dat werkte zo door, dat als ze daarna ergens weer een
 schilder bezig zagen met schilderen, ze spontaan riepen: "Bi'j de boel an 't opsmorren?". Van
 liever-lee herhaalde deze uitdrukking zich meer en meer. En langzamerhand werden alle leden
 van de stam "Leeferink" aangeduid met de nadere specificatie **van de Smorre** (dan is gelijk
 duidelijk oawer wee dat 't geet!).

Harry Meijer.

"N jongs'n van Merie van de Smorre".

'TWEENTISMEN

Op 4 november 1999 hield de Heer A.L. Hottenhuis een prachtige voordracht voor onze vereniging en liet ons daarin een fraai voorbeeld horen van een brief met Twentismen. Op veler verzoek drukken wij deze brief, voorafgegaan door een korte inleiding van de spreker, integraal af. Het is echt een stukje om van te genieten...

Inleiding

As ie met oew proaten tusken Twents en Hollaands in blijft zitten, heb ie kaans dat nich alns deur 'n aander begreppen wördt!

Een Twentisme is een stukje Twents dat we zonder er bij na te denken of zonder besef gebruiken, terwijl we menen de standaardtaal te spreken.

Deze 'eigen'aardigheden kunnen liggen op gebied van klank, woord, zinswending en vaste uitdrukkingen.

Klank: Daar kruipt een ruip (rups). Doe toch niet zo daar (door, gek).

Woord: Blijf nog een zetje. Waar is de sleef. Ik koop een nieuw kleed. Dat is nog oude kunnigheid van Marie. Dat zit wel naar slok. Mag het raam los.

Zin: Hij heeft de vrouw ziek. Hij doet het extra. Ik was slim te pas. Zet die bloemen maar op de vaas. Dat kult je nog, je smijt het zo daal.

Uitdrukkingen: Dat vriest hem nog op de emmer. Je zit geen boer in het venster. Lidy kreeg de les helderop te horen.

Wie oor heeft voor die Twentismen kan dagelijks oogsten! In de loop der jaren heb ik er vele honderden verzameld. In de volgende brief, gericht aan de burgervader van de nabuurstad 'stikt' het van Twentismen. Één persoon zal deze fouten nooit in één brief schrijven maar... veel personen zullen dat samen wel klaarspelen. Het is de moeite waard om de tekst eens op de Twentismen na te lezen en er misschien nog iets uit te leren.

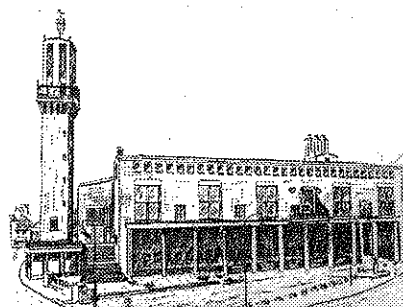
André Hottenhuis.

Zeer Eerwaarde Heer Burgemeester,

Hiermee wil ik wat vertellen, waar ik anders geheels geen kans voor krijg. Om het toch maar meteen vlak voor de kop te zeggen: Wij, dat betekent mijn vrouw Dinie, onze kinderen en ik, zegt 'n gek, zijn het kats niet eens met u. Want wat wilt u? - U wilt huizen zetten in de Hasseler stet, nèt waar wij nou wonen. Dat lijkt toch nergens naar!

Stadhuis Hengelo.

Het vorig jaar was het nog de bedoeling richting Beckum te bouwen en nou smijt U het stuur om en hebt het verzien op de Hasseler stet, zo richting Borne. Ik ben al mangs op uw gemeentehuis geweest voor meer haar van de hond. Van de ambtenaren daar wordt ik niet wijzer; zijn ze wel goed wijs?

Pepieren om te protesteren waren er niet, zeiden ze. En U, burgemeester, was niet in huis. Ik ben ook wel eens niet in huis maar dan weten ze me wel te vinden. Dat was met u niet het geval. Ze hebben mij er aardig bij gedaan, geloof ik. Maar daar hebben ze mij niets mee, want ik heb wel zwil op de huid.

De vorige week liepen der inees van die landmeetkerels met van die rode stokken. Ze waren van uw dienst en mosten het land vast teken, was hun bescheid. Wij waren kant op het rabat en mijn vrouw was nog dagen op de biester.

Wat zijn dat toch voor een pestigheden: zo maar je land afmeten en we hebben er helemaal geen bod van gehad. Het lijkt ja nergens op. Gaat dat altijd zo in uw gemeente, nou dan kunnen we de wil temee wel op. Die landmeters op zich zelf was wel net volk, niks te na.

*Wij hebben ze nog een smodde koffie aangereikt. Ze moesten nog een helen pleer grond meer meten, allemaal voor Hengelo. U lijkt Willem de Veroveraar wel. Is het vaaks de bedoeling dat er ook nog getimmerd gaat worden in die **kleikoelen**? Dan lijkt me dat u der nog wel eerst 'n paar voer grond heen mag brengen.*

Die landmeters konden ons wijders niet veel vertellen.

We hebben hier en daar wat bouwsels staan en weten niet wat er mee gebeurt. Een kalverloodsje staat aan de andere kant van de weg, twee meter uit de barm en ons oude bakhuis ligt achter tegen de goren. Wijders staat er een wagenschop naast het huis en schuin der op nog een kapberg. Mijn schoonmoe, Janna van Leerkot, hebben we ook nog in huis. U

begrijpt dat wij er gek mee zijn, met ons stiertje waar grootva ook al op geëzeld heeft!

Mijn broer Herman, die in Hengelo woont en dus een onderdaan van u - maar u zult hem wel niet kennen - zei verleden week nog dat wij het beste ons eind vast konden houden. Wij willen dit ook vast houden en dat doen wij ook.

Nu is het hier allemaal nog als in Eden: vogels waar je maar kijkt en overal zie je hazens en konijnen. Het gaat mij wel door de harde bot dan te denken dat hier overal getimmerd worden moet. In Amerika zetten ze in de stad de huizen gewoon op mekaar, huis op huis tot een hoge stapel, wolkenkrabbers noemen ze die. Kan dat in Hengelo niet? Dan hoeft u hier niet naar toe. En de mensen kunnen direct uit die hoge huizen zien dat het hier mooi is.

Het is toch helemaal krang om, als je al die stadshuizen op de boer zet: er blijft geen natuur over. Temee zie je nergens nog een fatsoenlijke boer of keuter, dan zijn wij uitgeroeid. Als er dan oorlog uitbreekt wil ik jullie in de stad nog wel zien kijken: dan kun je de wil mooi op en zitten jullie met de lege ruif. Melk, eier, spek en brood kunnen jullie dan allemaal wel door de buik steken.

Burgemeester, u begrijpt nou wel wat ik wil zeggen: Blijf met de handen van onzen Hasseler stet af, laat ons hier hendig geworden, zoals we dat altijd konden.

Ik wil elke dag wel op het gemeentehuis komen om u nog meer te vertellen als u tenminste niet voor elke pisboskop al weer weg bent, want dan kom ik u geheel niet aan de huid.

*Laat het u goed gaan en de Hasseler stet nog beter,
Jan van de Loobek en het gezin.*

Vuur wat können is mer één bewies: doon !

UIT DE FAMILIEKRONIEK WOOLDERINK 4

Nadere algemene, voor Twente belangrijke, gegevens uit de familiekroniek van Woolderink worden in deze artikelenserie behandeld. Thans wordt het hofhorige recht besproken.

De tienden uit het erve Woolderink

De oudste vermelding van het erve Woolderink vinden we in een lijst van leenmannen van Floris van Wevelinkhoven, bisschop van Utrecht, gedateerd 1379-1382. Daarin wordt vermeld dat met *die tienden over dat erve Wolderkinc geleghen in der buerscap van Rectum* (en vele andere bezittingen) beleend is: Willem van Bevervoerde.

Na de invoering van het christendom, worden alle boerderijen vanaf de 9^e eeuw belast met een kerkelijke belasting, genaamd de tienden. Kerken en hun instellingen (proosdijen en kapittels) krijgen het recht op het tiende deel van de opbrengst van de boerderijen, om in hun onderhoud te voorzien. De grove tienden worden geheven op de graangewassen (rogge, haver, gerst) en de smalle tienden op de andere landbouwgewassen (bieten, bonen, vlas enz.). Ook het erve Woolderink is als oud erf belast met de tienden grof en smal.

Als de schoven in de garven op het land staan, moeten de boeren hun tiendheer waarschuwen. Deze mag dan het tiende deel van de oogst ophalen. Om eerlijk te werk te gaan, mag de tiendheer kiezen met welke garve hij begint: neemt hij b.v. de vijfde garve, dan moet hij vervolgens doorgaan met de 15^e, 25^e, 35^e enz. De handelswaarde van het tiendrecht is veel hoger dan het 1/10 deel van de waarde van de boerderij. Van de tiendheren wordt gezegd: "Ze mesten niet, ze ploegen niet, ze zaaien niet en maaien niet, maar ze bergen wel in hun schuren". Met andere woorden, ze delen wel in de opbrengsten en niet in de onkosten en het werk. Veel tienden zijn in de loop der eeuwen door de kerkelijke instellingen verkocht of op andere wijze vervreemd, zodat vele tienden in eigendom zijn gekomen van de adel, de burgers, of de boeren zelf. Dat is ook gebeurd met de tienden van het erve Woolderink.

De garven op het veld...

De bisschop van Utrecht heeft namelijk, als landheer van Overijssel, behoefte aan een leger om zijn gebied te verdedigen tegen invallen van de bureu, met name de Geldersen. Hij heeft daarvoor een groot aantal ridders aan zich verbonden die hem in tijd van nood met paard en voetknechten moeten bijstaan. Om in hun levensonderhoud te voorzien, geeft de bisschop deze ridders boerderijen, tienden en andere inkomsten in leen. Het leenstelsel stamt al uit de 6^e eeuw, als de Frankische koningen beginnen met een "beroepsleger" van ridders. Rond het jaar 800 vindt onder Karel de Grote een grote uitbreiding plaats. In 1382 heeft Floris van Wevelinkhoven, bisschop van Utrecht, in het Oversticht ongeveer 2000 leengoederen (boerderijen en tienden), waarmee hij als leenheer zijn leenmannen (ridders) beleent. Op dat moment is het al gewoonte dat als een leenman overlijdt, zijn zoon het leen erft en opnieuw met het leen wordt beleend.

Willem van Bevervoorde is een zeer belangrijke leenman van de bisschop, die naast de tienden van her erve Woolderink, nog vele andere goederen van de bisschop in leen heeft. Van 1382 tot 1604 worden vijf generaties van Van Bevervoordes met de tienden van het erve Woolderink beleend, tot Geertruud van Bevervoorde het hele leencomplex in 1615 verkoopt aan Balthazar Boedeker. Van zijn weduwe Johanna Grotenhuis vererft het in 1631 op hun neefje Joost ten Grotenhuis, die het hele leencomplex in 1645 verkoopt aan Willem Ripperda, die er vervolgens door de Staten van Overijssel mee wordt beleend. Willem Ripperda is in 1625 reeds eigenaar geworden van het Huis Hengelo en het aangekochte leencomplex staat, tot de opheffing van het leenstelsel in 1799, bekend als de leenkamer van het Huis Hengelo.

Willem Ripperda is bekend geworden als een van de hoofdonderhandelaars namens de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bij de vredesbesprekingen met de Spanjaarden. Deze besprekingen hebben in 1648 geleid tot de Vrede van Münster en het einde van de 80-jarige oorlog.

Alles duidt er op dat Willem van Bevervoorde en zijn opvolgers de opbrengsten van verschillende lenen, waaronder de tienden van het erve Woolderink, niet zelf hebben genoten. Deze lenen zijn door de Van Bevervoordes weer in achterleen uitgegeven aan anderen. Zo komen we in de lijst van leenmannen van 1379-1382 tegen dat ook Evert van Langen beleend wordt met *die tienden over Wolderkinc grof en smal in den kerspel van Rijssen* als een borchleen te Goor. Jammer genoeg zijn de leenprotocollen van het Huis Hengelo waarschijnlijk bij een verhuizing van de familie Van Mulert tot Hengelo, in het begin van de 19e eeuw meegegaan naar Camen (Pruisen). Thans zijn de leenprotocollen zoek.

In het archief van het erve Woolderink is echter gelukkig één leenacte bewaard gebleven uit 1723. Daaruit blijkt, dat de tiende dan het eigendom is van Hendrik Woolderink. De boer zelf dus. Hij wordt met de tienden grof en smal beleend door de toenmalige Heer van Hengelo. In de leenacte wordt tevens melding gemaakt van de vorige belening in 1701, waarbij Jan Wolters en Hendrik Middeloes namens de familie Woolderink beleend zijn. Ook dient de tiende in 1723 als onderpand voor een geldlening van fl. 1050,--, verschuldigd aan Egbert Costers en zijn vrouw.

De tienden zijn al langere tijd het eigendom van de bewoners van het erve Woolderink. De rentmeestersrekening van 1663-1664 vermeldt: *Woelderinck in Reckum, beswaert met een leentynde, de als die man sterfft verhefft wordt met 20 g(u)l(den)*. Als de man sterft moet de erfgenaam zich binnen één jaar opnieuw laten belenen met de tiende van het erve. Daarvoor moet een bedrag van fl. 20,-- betaald worden aan de leenheer. In de praktijk vindt de tiendheffing dan al niet meer plaats, want de bewoner is zelf eigenaar van het tiendrecht.

Na het overlijden van Hendrik Woolderink in 1760, had zijn zoon en opvolger Gerrit Woolderink zich binnen een jaar door de Heer van Huis Hengelo met de tienden uit Woolderink moeten laten belenen. Dat is blijkbaar verzuimd. Met de invoering van de Franse wetgeving in 1811 moeten alle hypotheken centraal worden ingeschreven en de schuld van fl. 1050,-- bestaat dan nog steeds en wordt in 1812 op basis van de leenacte uit 1723 ingeschreven ten behoeve van Egbert Höfkes te Almelo (kleinzoon van Egbert Coster) en tegen Jannes Woolderink. De generaties lange financiële banden met de familie Woolderink, blijven ook daarna bestaan. Als Jannes Woolderink in 1830 de rechten van de Domeinen afkoopt op het erve Woolderink, wordt de hypotheek verhoogd tot fl. 3200,-- om de afkoop-

som te betalen. De hypotheek is dan ten behoeve van Gerrit Jan Coster, rentenier te Almelo en vrouw Catharina Judith Höfkes. Ook zijn broer Arend Woolderink geeft in 1829 hypotheek aan Gerrit Jan Coster en vrouw, in verband met de afkoop van de rechten van de Domeinen op het voormaals hofhorige erve Zeilker te Zenderen, voor een bedrag van fl. 1600,--.

H.A.M. Woolderink.

rapporté au motif de l'acte
et mis à la place
Coster en son lieu
moi —

M. J. H. A. M.

Bordereau de Créances.

Cui Profit de Monsieur Robert Höfkes, Rentier
demeurant à Almelo, et devant au Profit de son Frère et
Père Robert Höfkes, pourant election de domicile
chez lui n° 76.

Contre Janne Woolderink, Cultivateur de son
Pâturage Commune Marden, Canton Almelo, autre
fois contre Hendrik Woolderink

Sur la suite d'une Créance de deux mille deux cent
vingt francs. — prouvant intérêt à quatre pour
cent par an. remboursé en et l'autre. Du Sept. 1811.
Une de chaque année, pourvu que la déduction de
l'une ou de l'autre par en débiteur. Les mille ont
la date époque d'échéance.

Capital 205 francs.

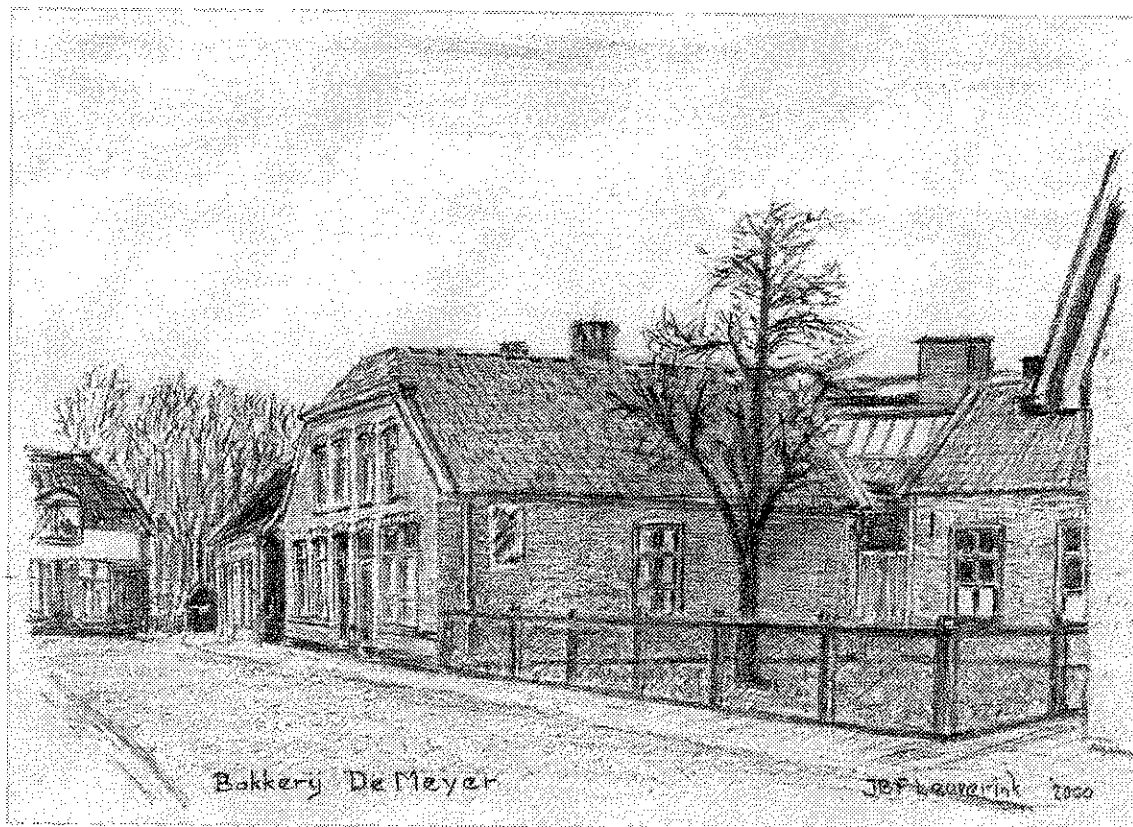
Il y a eu d'une acte hypothécaire basé le quatre
Septembre 1811 sur le terrain n° 76, devant G. B.
de van Heppel, le greffier, l'ordal de la Mairie de
Hengelo et l'adjoint, l'édouard, consistant primiti-
vement au Profit de Robert Höfkes et épouse
Judith Catharina et contre Hendrik Woolderink

Le créancier susdit requiert inscription de sa
dite créance au Bureau des Hypothèques à l'Almelo.

Sur le dénommé de Woolderink, l'indication est
en trois ou Woolderink, l'indication est dans le même
Régime même l'indication est dans Almelo, et l'indication
tenant au dit débiteur

Het bewijs van inschrijving van de hypotheek van fl. 1050,-- in 1812.

OOIT GESLOOPT 11

Ditmaal een plaatje van de bakkerswinkel van De Meyer die stond aan de Marktstraat, daar waar nu 't Grutje is. We zien het pand in de richting van de (Koppels-)Brink. Ernaast staat het op restauratie wachtende huis van Nijhuis - Op de Woerd met verder op de achtergrond het Rientjesbos van de Meijershof. Voor dat bos het inmiddels gesloopte pand van de familie Grob-Brok op welke plek intussen nieuwbouw is gepleegd.

De bakkerij bij de winkel stond meer naar achteren. Deze zaak, van een echt Borns bakkersgeslacht, werd gedreven door twee broers en hun zuster. Bernhard, de oudste, was de bakker en Hendrik de venter. Zus Mina deed de winkel en het huishouden. De bakkerij stond wijd en zijd bekend om zijn beschuiten en dan vooral de onderbeschuiten. Maar de kroon spande toch wel de Tompoucen, die hun weerga in heel Twente niet kenden.

In een van de laatste oorlogsjaren, toen de aangeleverde grondstoffen steeds slechter en slechter werden en het brood daardoor bijna niet meer te eten was, sloot bakker Bernhard de winkel met de opmerking *"Ik zal mie doar op 'n oolden dag nog met dat verrekte rottige mel stoet leern bakn..."*. Ze zijn er nog wat jaren blijven wonen (in de winkel was toen een depot van het Wit-Gele kruis) en na het overlijden van haar twee broers is Mina naar een bejaardentehuis in Delden gegaan. De panden zijn in de jaren vijftig aangekocht door Warmperswerk Bons & Evers, die de ruimte voor uitbreiding van het er toen naast gelegen bedrijf nodig had. (Met dank voor de verstrekte gegevens aan Mw. H.J. ten Heggeler-de Meyer).

Opgemerkt wordt dat in de vorige aflevering van Ooit gesloopt geschreven werd dat Jhr P.H. Stoop met zijn gezin uit Didam zou zijn gekomen, hier had Delden moeten staan.

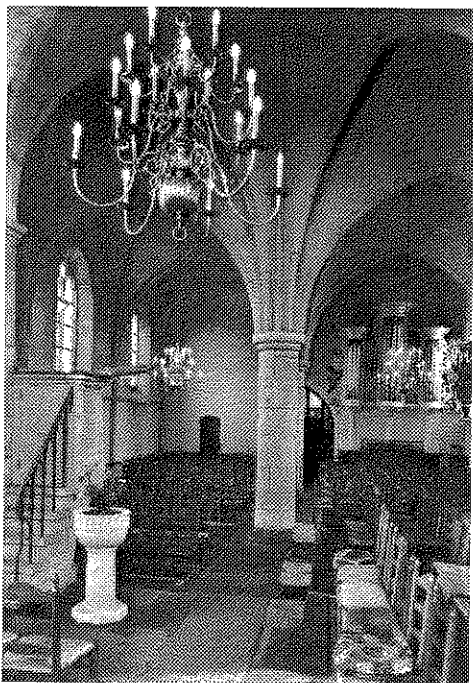
J.B.F. Leuwerink.

BORNE IN DE JAREN TWINTIG 3

Deze keer bekijken we wat de auteurs van de gids van rond 1923, van de toen kersverse "V.V." Borne, over de Oude Kerk en over de fraaie muurschilderingen daarin, te zeggen hebben:

Gebouwd op een stille plek in het midden van het dorp onder de schaduwen van den toren en omgeven door de stilte van het kerkhof, ligt daar het rustige monument, bouwwerk van breede architectuur en hooge bekoring, opgetrokken in onze mooie kleurige Twentsche baksteen, geschraagd door krachtige steunberen, zwaar overhuifd door een hoog leiendak. Het gebouw, dateert ongeveer uit den aanvang de 15^e eeuw, was gewijd aan den Heiligen Stephanus en is als origineele tweebeukige dorpskerk een unicum in Nederland.

Dit gebouw heeft minstens twee voorgangers gehad. De toren en het koor van de huidige kerk, dateren uit de eerste helft van de 15^e eeuw. Het middenschip is van 1480. De constructie ervan, met twee dragende zuilen in het midden, is voor Nederland volstrekt uniek. Vandaar dat dit monument van grote historische waarde is. De tekst gaat verder met:

Bij vroegere herstellingen is heel wat afbreuk gedaan aan de constructie der onderdeelen, doch in 1920 werd de kerk onder deskundig toezicht geheel ontdaan van onhistorisch knoeiwerk, en grondig hersteld (Hier wordt verwezen naar de restauratie van 1919 tot 1921 waarbij alleen de kerk aan bod kwam. De toren werd pas bij de restauratie van 1923 tot 1925 onder handen genomen). Inwendig is het gebouw prachtig in overeenstemming met de rust van buiten. Boven de beide schepen, gedragen door twee krachtige zandstenen kolommen verheffen zich kruisgewelven, ontspringend op kolonetten van zandsteen.

Het koor is indrukwekkend om zijn gewelven en om zijn muurschilderingen, die bij de restauratie werden blootgelegd. Deze muurschilderingen, die ook onder de pleisterlaag van het schip werden aangetroffen, bleken van zooveel kunsthistorisch belang te zijn, dat aan twee Haagsche vakkundigen de behandeling moest worden opgedragen.

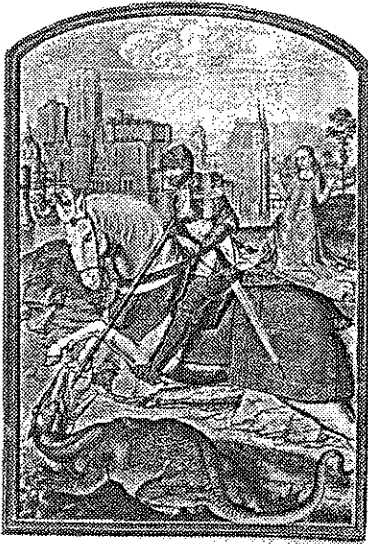
Kerkinterieur.

Daar boven in de drie middelste gewelven (van het koor) ziet men Christus, zittend in het Laatste Oordeel, troonend op den regenboog, de voeten op den wereldbol rustend. Naast hem ter linker(-zijde), de H. Maagd Maria, ter rechter(-zijde) Johannes de Dooper. En aan den Noordmuur van het koor de enorme gestalte van den 12 ellen (8,16 meter!) lange reus Christoforus, den Christusdrager, met het Kindeke op zijn schouder. Verder in het koor (op de) afsluitende muurvlakken zeven grote figuren. Waarschijnlijk de Apostelen. Zijn al deze voorstellingen naïef uitgebeeld, bijna boersch van opvatting en uitdrukking, een andere hand, een vaste meesterhand penseelde in teere kleuren op de Zuidmuur van het schip het lieflijk tafereel der Heilige Familie met een groep van vrouw en kinderen daarnevens, misschien het

symbool voorstellende van het Christelijk gezinsleven. Nog treft men aan de Zuiderwand een onontwarbaar tafereel, reeds in den ouden tijd overgeschilderd met een inscriptie, wellicht een tekst en met een renaissance rest van een aantal wapens en versierde motieven.

De mooie muurschilderingen in deze laat-gotische kerk zijn waarschijnlijk omstreeks het jaar 1500 aangebracht en, blijkens de grote verschillen in kwaliteit, duidelijk van verschillende schilderhand afkomstig. Een aantal van de afgebeelde figuren zijn beschreven door A.A. ten Kate, die hierover onder de titel **De oude Stephanuskerk nader bekeken** in dit blad publiceerde. De "V.V."-gids vervolgt:

Weer een andere, niet minder vaardige meesterhand, fantaseerde op den tegenoverliggende muur St. Joris, den draak dodend, de jonkvrouw bevrijdend. Daar nevens staat ten voeten uit de Abt Antonius, als overwinnaar over zijne verleiding en pal naast hem de H. Rochus, de helper tegen pest en veeziekte. En nog daarnaast valt u op de kleurige Boom van Jesse, uit wiens lichaam de stam van Koning David spruit, om in den top te vertoonen de H. Maagd met het Kindeke in schitterende stralenkrans. Nog ziet men een Bisschopsfiguur, waarschijnlijk de H. Nicolaas en het zeldzaam mooie kopje van een martelares, waarschijnlijk de H. Catharina, allicht herinneringen aan de fundaties van deze beide heiligen in de kerk.

Hiernaast een andere voorstelling van St. Joris omdat die in de kerk minder duidelijk is.

Tot zo ver de beschrijving van de muurschilderingen. In een volgende aflevering zullen we de overige oude zaken van het interieur van de Oude Kerk eens onder de loep nemen.

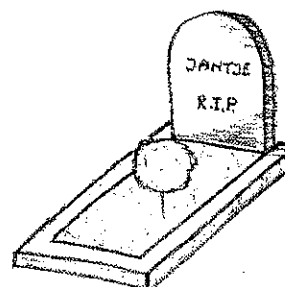
Chroniqueur.

Vers op een kindergraf

*Een suikerspin
in plaats van bloemen
gestoken in de zwarte grond*

*Omdat het kermis is
in 't dorp
en hij dat
altijd
zalig vond.*

Lejo van Kuijeren.

Weemoed

REKKEN 'T IS AN, HOO VAAKE BIN IK WAL NICH AN 'PAKT EN DUUR WEE AL NICH.

IN DE TIED DA'K NOG METTELLEN STREKEN DE MANLEU MIEJ IEDERBOD.

EERS VAN BOAWEN EN DAN AN DE OONDERKAANTE OF NET AANSUM; JOA, OAWER MIEN HELE LIEF.

STRIEKEN, ALVERDAN MEAR STRIEKEN EN IK MOS MIEJ DAN MEAR HARD HOOLEN AS DE KEERLS MIEJ BROEKEN. A'K DER AN DEANKE, KRIEG IK 'T DER NOG WAARM VAN.

NOW WAS 'T WEER DER MEESTENTIEDS OK NOA DAT IK 'T NICH KOOLD HOOWEN TE HEBBEN, MEAR TOCH.

MET HOOVOL MANLEU BIN 'K NICH DUUR 'T HOGE GROS VAN 'T HEUJLAAND GOAN; HOO VAAKE HEB IK NICH AN DE WEGKAANTE EN IN 'N BEKKENWAL LEAGEN.

IN DE BRAUJENDE ZUNNE OP 'N HAVERLAAN OF BIEJ NE GASTE ROW; DOAR IS GIN TELLEN AN.

WAT HAR IK DER, IN MIENE GOO JOAREN, 'N WILLE AN EN 'T BEGROOT MIEJ GEELS NICH, DAT DOT 'T NICH.

MEAR NOW? NOW IS ALNS VUURBIEJ.

DAT KRIEJ A-J OALD BINT.

DE LEU HEBT RECHTERVOORT NIEJMOODSE IDEEEN EN IK, IK HEB OFDOAN. OALD VOEL BIN IK.

'K MAG DER NICH AN DEANKEN HOO ZE AANDERE JOAREN NICH UM MIEJ KONNEN, DEENS BOAR AN VOLLE LEU;

MOOIE JOAREN WARREN DAT.

EN NOW? 'K KAN WAL JAANKEN; VERGANGEN TIED, ALNS VUURBIEJ. KAAL EN VOPSLETTEN LEAJT ZE MIEJ IN 'N HOEK, ZE HOOWT OE NICH MEER.

„BLIEWT DOAR MEAR LIGGEN, DOAR LIG IE GIN NEN BOER IN 'T VEANSTER,“ HEUR IK DE LEU DEANKEN.

„IE DOOT NICH MEER MET, OET DE TIED, VOT DER MET!“

WAT 'N WEEMOOD, 'T WORT MIEJ TE VOL.

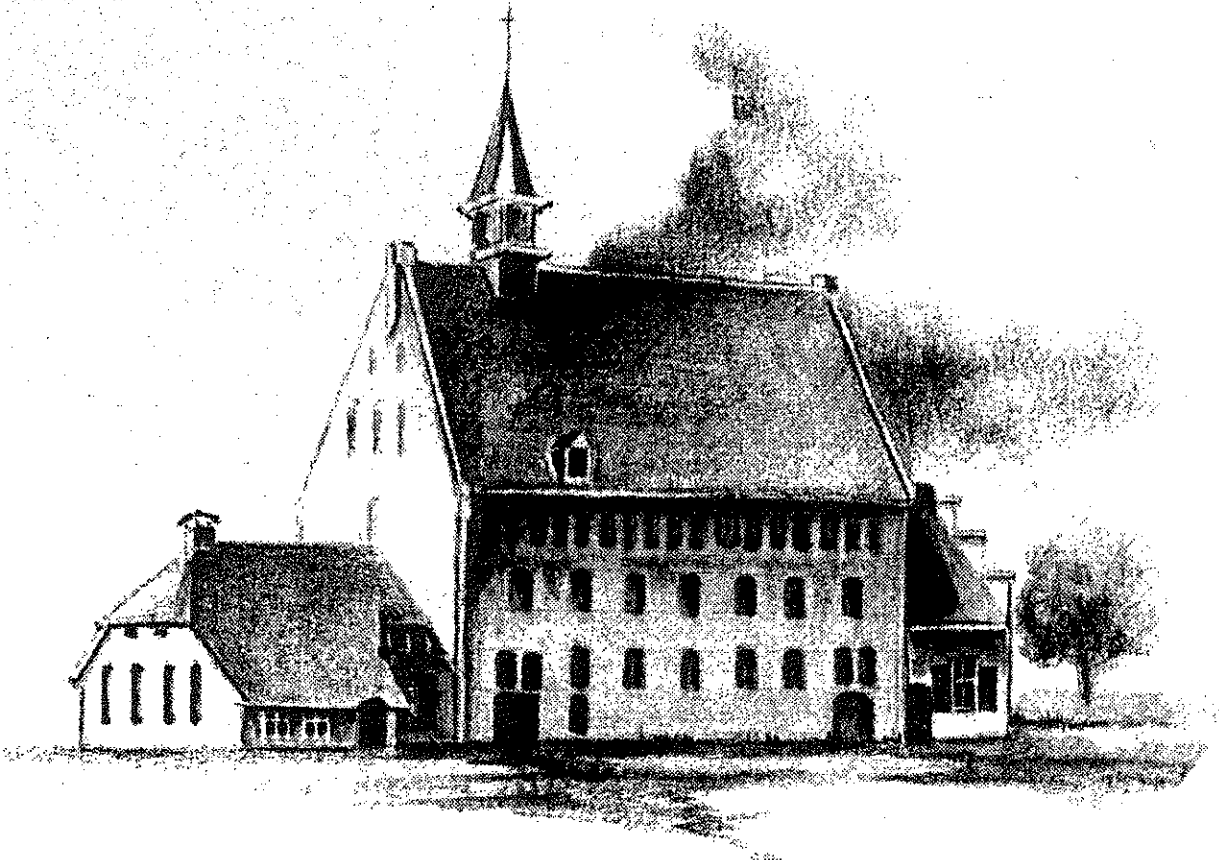
ZO GEET 'T A-J 'N PIKSTRIK BINT.

PHAN G. J. KWAST,
DOORN

Der is niks slimmer as oezölf te motten zeen zo a-j bint

EXCURSIEREISJE WINDESHEIM EN ELBURG

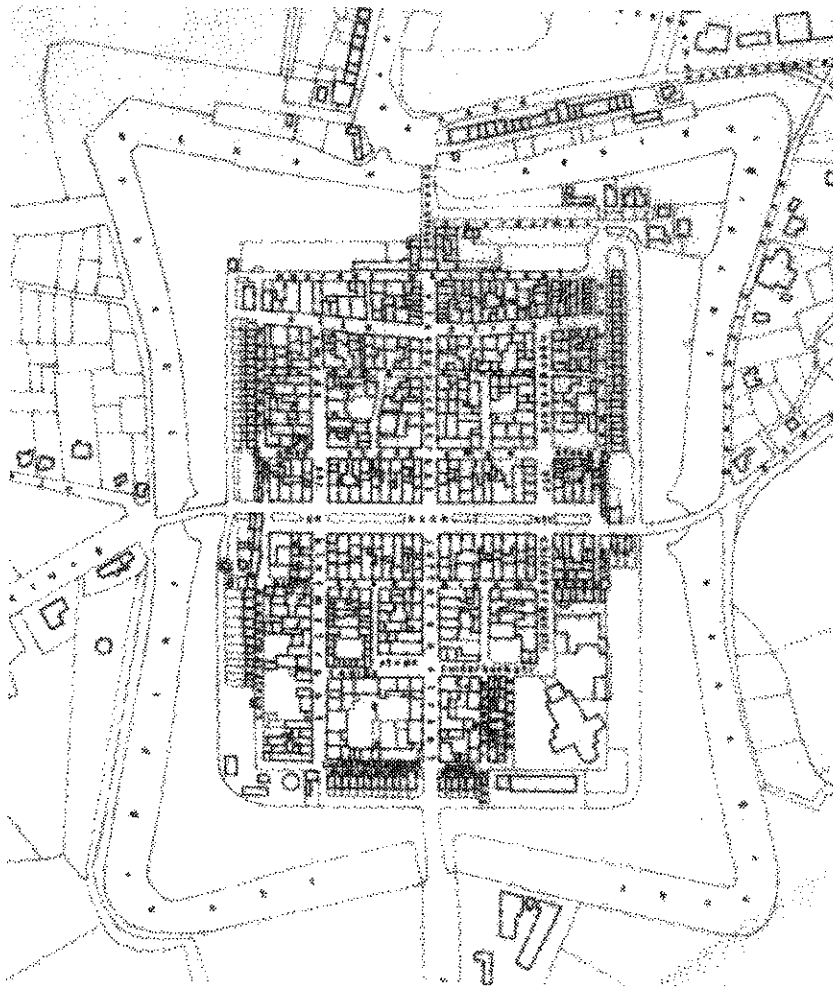
Op zaterdag 27 mei j.l. gingen we met zo'n 30 leden en belangstellenden op excursie. De reis ging als eerste naar Windesheim, waar we op de zolderverdieping van de N.H. Kerk, met koffie werden verwelkomd. De Heer Hendrikman gaf daar een boeiend overzicht van de geschiedenis van het vroegere klooster waarvan de huidige kerk eens deel uitmaakte. Hij

De tegenwoordige bouwrest van het klooster waarin de N.H. Kerk is gehuisvest.

beschreef het klooster en haar bewoners, waarbij de nadruk op Geert Groote (1340-1384) werd gelegd. Deze Geert immers, was enkele jaren bewoner en broeder van dit klooster en wordt beschouwd als de grondlegger van de z.g. Moderne Devotie. Hij was een vurig boeteprediker met een intens verlangen om Christus na te volgen. Hij was scherp van tong en dat bezorgde hem vele vijanden, die uiteindelijk zelfs een predikverbod wisten te bewerkstelligen. Uiteindelijk ging hij echter toch opnieuw preken en was een voorbeeld voor zijn vele leerlingen. Zijn korte optreden, van 1380 tot zijn dood als gevolg van de pest in 1384, heeft echter diepe indruk gemaakt op zijn tijdgenoten. Zijn leerlingen verbreidden de Moderne Devotie verder. Het optreden van deze broeder heeft mede geleid tot het stichten van andere kloosters zoals Sibculo, Albergen en Frenswegen. We hebben de prachtig gerestaureerde bouwresten van het voormalige klooster, waarin tegenwoordig de plaatselijk Ned. Hervormde Kerk is gevestigd, uitgebreid mogen bezichtigen. Indrukwekkend! Kort voor het ter perse gaan van dit blad ontvingen we een uitgebreid artikel over klooster Windesheim van de hand van de heer Hendrikman. We hopen dit in een volgend nummer van ons blad te kunnen plaatsen.

Het tweede deel van de excursiereis had Elburg tot doel. Dit oude vissers-stadje aan de

Kadastraal minuutplan van Elburg, ca. 1830.

voormalige Zuiderzee heeft een prachtig rechte plattegrond met haaks op elkaar uitkomende straten. We werden rondgeleid door een stadsgids nadat we eerst een voortreffelijk maal hadden genoten in restaurant "De Vischpoort". Een bezoek aan de kerk was, hoewel het weer op dat moment niet erg meezat, een hoogtepunt. Dit was ook het begin van de prachtige wandeling met de gids, door deze stad die zo rijk is aan oude gebouwen. Op vier punten op de wallen heeft men een doorkijk door de straten en kan men de stad doorzien van de ene kant tot de andere... Van de stadspoorten rest helaas nog slechts de Vischpoort. De huizen zijn vaak nog voorzien van ruitjes in lood gezet en de prachtige stoepjes passen daar mooi bij. Witte, gele en zwarte keitjes vormen een prachtig lijnenspel op die stoepjes waarin allerlei figuren, vaak de visserij betreffende, zijn te herkennen.

De plattegrond van de stad is volgens plan tot stand gekomen en werd verkregen doordat het stadje in 1392, op bevel van hertog Willem van Gulik, naar de huidige plaats verplaatst werd. Het ligt nu iets verder van de toen gevaarlijke Zuiderzee, maar heeft door zijn opzet een geheel eigen charme.... De oude Hanzestad, die reeds in de 13^e eeuw stadsrechten had verkregen, bleek een bezoek ten volle waard.

De redactie.

Al schient de zon ok nog zo mooi, ze geet toch onder

DE KALENDER EN HISTORISCH ONDERZOEK

Inleiding

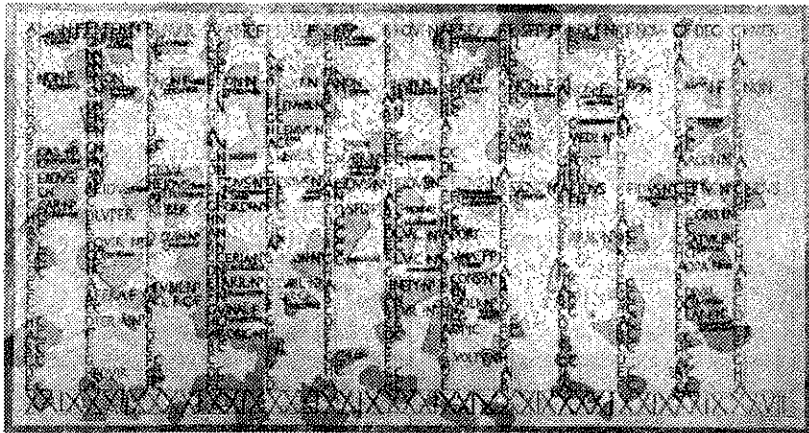
De tijdrekening middels onze kalender is minder eenduidig dan men op het eerste gezicht zou verwachten. Bij historisch onderzoek kunnen daardoor aanzienlijke fouten ontstaan. Vooral in de middeleeuwen was meer dan één kalendersysteem gelijktijdig in gebruik. Daardoor blijkt vaak herberekening van jaartallen en data noodzakelijk.

Verschillen in de toegepaste kalenders zijn aanwijsbaar tussen de stedelijke administraties en b.v. de pauselijke, keizerlijke of vorstelijke kanselarijen. Ook waren er verschillen in wereldlijke en kerkelijke feestdagen. Gelukkig bestaan er goede handboeken die het herleiden van data mogelijk maken.

Jaaraanduiding

Een der belangrijkste praktische kalender-verschillen was de datum waarop men het nieuwe jaar liet beginnen. Bij de Romeinen was dit tot het jaar 46 voor Christus, 1 maart. De afleiding van de uit het Latijn stammende maandnamen, september tot en met december, getuigen hier nog van. In deze namen vinden we n.l. de telwoorden septo(7), octa(8), novem(9) en decem(10) terug.

Vanaf het jaar 46 v.Ch. begon men het jaar op 1 januari. Deze jaardagstijl heeft zich tot op heden weten te handhaven, d.w.z. bij het gemene volk. Een aantal varianten werd in de loop der tijd door verschillende gebruikers naast elkaar toegepast. Zo was er de z.g. "Kerststijl", de "Boodschapstijl" (25 maart) en de "Paasstijl" (1 maart). De paasstijl werd vooral in Frankrijk gebruikt, maar ook aan de hoven van Brussel en Holland. Aan deze toestand werd in 1576 officieel een einde gemaakt, zodat vanaf dat moment voor iedereen het jaar op 1 januari begon. Het sloot ook goed aan bij de tot dan door de gewone man gebruikte kalender.

Gerestaureerde oud Romeinse kalender die in 1915 bij Azino in Italië werd gevonden. Zo'n kalender werd op het pleisterwerk van een muur aangebracht.

Voor teksten van voor 1576 moet dus steeds worden nagegaan welke stijl is toegepast. Dit geldt dus

voor stukken uit secretariën, kanselarijen e.d. Men raadplege daartoe de bekende handboeken (zie de beknopte literatuurlijst achter dit opstel).

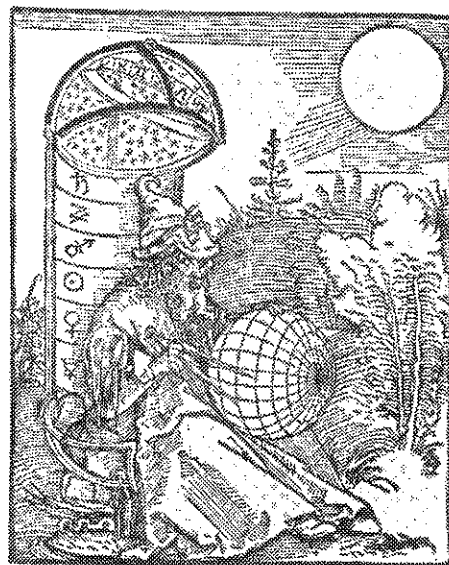
Verder dient men bedacht te zijn op de jaartallen na 1582. Deze kunnen in oude en nieuwe stijl voorkomen. In dat jaar werd n.l. i.v.m. de kalenderhervorming 10 dagen overgeslagen (nieuwe stijl). Daarbij werd door de "Spaanse steden" de nieuwe stijl direct gehanteerd en door de "Staatsen" de oude. In Holland ging men daarna ook vrij snel op de nieuwe stijl over. In Gelderland duurde dit echter nog tot 1700. Bij het interpreteren van de geschiedkundige

beschrijvingen is het dus oppassen bij het met elkaar in verband brengen van de verschillende historische feiten.

Maandaanduidingen

Naast de thans gangbare maandaanduidingen treffen we de volgend benamingen aan: Januari = louwmaand; februari = sprokkelmaand; maart = lentemaand; april = grasmaand; mei = bloeimaand; juni = zomermaand; juli = hooimaand; augustus = oogstmaand; september = herfstmaand; oktober = wijnmaand; november = slachtmaand en december = wintermaand.

Deze benamingen waren vooral in de Franse tijd, doch ook later nog wel, in zwang. In een aantal gevallen werd, vooral in 16^e - 18^e eeuw, een deel van de naam der maand in Romeinse- of Arabische cijfers aangegeven. Dit is het geval met de maanden september - december. Ze werden soms geschreven als: "XII-bris" hetgeen december voorstelt, of "12.IX-bris" dat 12 september is.

Tekening van Albrecht Dürer uit 1494 van een ontwerper van een kalender.

Dagaanduiding

Naast de Nederlandse, werden ook Latijnse dagaanduidingen gebruikt t.w.: Zondag = dies solis (of dies dominica); maandag = dies lun(a)e; dinsdag = dies martis; woensdag = dies mercurii; donderdag = dies iovis; vrijdag = dies vinerus en zaterdag = dies saturn (of dies sabbatum).

Voor de doordeweekse dagen werd soms het kerkelijke gebruik van dagnummering toegepast, voorafgegaan door feria, dat feest betekent b.v.: feria secunda; feria tertia; feria quarta; feria quinta en feria sexta. Hoogst zelden werd voor zondag feria prima en voor zaterdag feria septima gebruikt. Bij het tellen van de wekdagen dient men te rekenen met zondag = 1, maandag 2 enz. Dus als men schrijft feria quinta post dominica, wordt de donderdag en niet de vrijdag bedoeld.

Feestdag aanduidingen

Vaak werden de dagen voor en na, en ook de feestdagen zelf, met verschillende omschrijvingen aangegeven.

- Voor een feest: Vigilia; pridie; profesto; avond; nacht. Zo valt b.v. St. Victor op 10 oktober, maar is St. Victoravond op 9 oktober.
- De feestdag zelf: Festum; hochzeit; ipso die.
- Na het feest: Des andere dagen; in crastino; feria proxima. De dag die precies een week na de feestdag viel, werd wel aangeduid met octava, of met achterdag.

Kerkelijke feestdagen

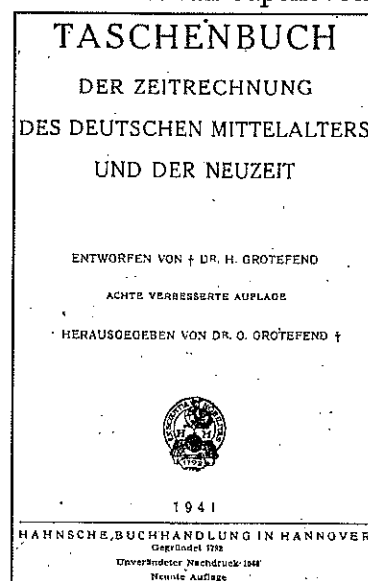
Deze zijn vaak te vinden in een kerkelijk missaal. Ze zijn te onderscheiden in die welke op een vaste datum vallen, zoals heiligendagen, en die met een wisselende datum, b.v. Pasen en de daaraan gekoppelde hoogtijdagen. De veranderlijke feestdagen zijn: Septuagesima; as-woensdag; pasen; hemelvaartsdag; pinksteren en de 1^e zondag van de advent. Gekoppeld daaraan zijn vastenavond en beloken pasen (de 1^e zondag na pasen). Bij aanduidingen zoals vrijdag na een

met name genoemde feestdag zal voor het vaststellen van de juiste datum eerst die van de feestdag opgezocht moeten worden. Zie de hiervoor gangbare literatuur.

F.J. van Capelleveen.

Literatuur

1. H. Grotefend.
Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit.
Hannover 1891.
2. H. Grotefend.
Taschenbuch der Zeitrechnung. 9^e druk, Hannover 1948.
3. R. Fruin.
Handboek der Chronologie. Alphen 1934.
4. E.I. Strubbe, L. Voet.
De Chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden. Antwerpen-Amsterdam 1960.

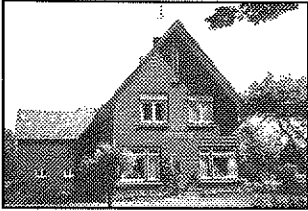
NIEUWS

Onlangs verscheen weer een boekje van de hand van Mw. M.G.E. van Harten-Fransen. Het heeft als titel **Verhalen uit vorige eeuwen rond de gemeente Borne** met als ondertitel **Deel 1, De Bieffel**. Deze keer is het een bescheiden boekje geworden met een omvang van slechts 24 pagina's. De inhoud is, zoals we van deze auteur gewend zijn, een lawine van gegevens die betrekking hebben op alle opstallen en de daarmee verbonden bewoners van het besproken gebied. Hoewel het soms enige moeite kost de gedachtengang van de auteur te volgen, mogen we blij zijn dat al deze gegevens weer voor ons beschikbaar komen. Het is al met al een waardevolle bijdrage aan het hervinden van dat wat eens in onze omgeving was en plaatsvond.

Kort na het verschijnen van dit eerste deeltje, zag ook het 38 pagina's tellende tweede deeltje het licht. Het heeft, in dezelfde serie, als ondertitel meegekregen: **Deel 2 Het Schilt-Buren**. Ditmaal gaan we ook over de gemeentegrenzen. Zo wordt b.v. de thans de op Hengelo's gebied gelegen oude schippersherberg "Kloas an de brug" beschreven die helaas met sloop bedreigd wordt. Verder gaan we door de buurtschap Woolde op de grens van Borne en Hengelo. Ook nu weer weet de auteur ons te voorzien van een grote hoeveelheid gegevens. Om alles goed te volgen lijkt enige studie van het beschreven gebied gewenst. We zien uit naar deel 3 en mogelijk volgende delen...

De boekjes zijn verkrijgbaar in de Bornse boekhandel en bij de auteur voor de bescheiden prijs van respectievelijk fl. 6.50 en fl. 7,00.

DE POTKAMP 2

Naar aanleiding van het artikel van Mw. Van Harten-Fransen over De Potkamp, in BOORN en BOERSCHOP, jrg. 10, No. 1, maart 2000, pag 19, het volgende. De fam. H. (Jans) Zegger vertrok in 1936, of iets later, van de Potkamp naar Slootdorp, waar ze een nieuwe boerderij betrokken.

Ik heb op "De Potkamp" tot ca. mijn 6^e jaar gespeeld met de kinderen Hennie en Bennie. We speelden b.v. op de hooizolder en bakten knikkers in de fornuisoven. Wij woonden toentertijd als buren op de Almeloschestraat/Prins Bernhardlaan het pand is thans De Bieffel 19.

Ik weet nog dat Jans op de dag van hun verhuizing, voor hij (in het nieuwe huis De Potkamp) de deur achter zich sloot, 3 rauwe eieren naar binnen werkte (hij was daar een liefhebber van). De kinderen gingen in Borne naar school, de jongensschool in 'n Es en de meisjesschool bij 't zusterklooster. Ik ben nog enkele keren in Slootdorp op bezoek geweest. Laatstelijk zo'n 10 jaren geleden. Natuurlijk kwamen de verhalen "uit het oude land" - en alles in echt Twents dat ze onderling nog spreken - weer boven.

De oude Mw Zegger (Trui) was volgens mij familie van Meulenbroek uit Hertme. De kinderen waren allen, op twee na, ongehuwd. Hennie emigreerde naar Canada en trouwde daar, maar is inmiddels overleden. Bennie woont met zijn gezin in Biddinghuizen. Naar ik meen werd Truus verpleegster en ging Trinie(?) het klooster in, maar ze is daarna uitgetreden. Gerard, de oudste die nu denk ik zo'n 76 jaren oud is en Marietje bleven tot enkele jaren geleden op de boerderij in Slootdorp wonen. Ze wonen nu in Middenmeer.

Johan Kwast.

HERINDELING

*Laatst zei een Bornerbroekse boer,
Die herindeling als slecht ervoer:
"Almelo was een goede buur,"
"maar onder 't mom van goed bestuur"
"draait men ons daar nu toch een loer!"*

Vrederik.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Na het vertrek van onze secretaris heeft het bestuur diverse pogingen gedaan om een gegadigde te vinden voor deze functie. Alle pogingen hebben tot nu toe helaas geen succes gehad. Omdat het goed functioneren van onze vereniging zeer afhankelijk is van het hebben van goed bezette bestuursfuncties, roept het bestuur u allen op mee te willen werken aan het vinden van een geschikte secretaris. Kent U iemand die dit zou willen, of lijkt het iets voor U zelf, neem dan contact op met een der bestuursleden. U kunt hun namen en adressen vinden aan de binnenzijde van de kافت van dit blad. Uw medewerking is in ons aller belang, mede omdat er op termijn nog meer bestuurswisselingen zijn te verwachten. Laten we dit probleem met ons allen goed oplossen!

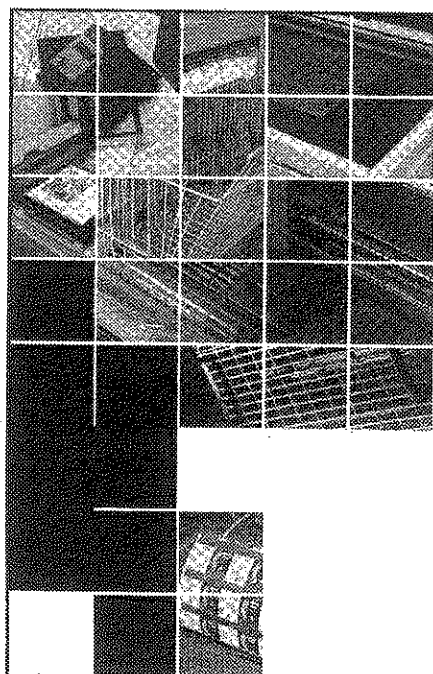
Nieuwe leden

Mr J.G.A. Kuhlman, Borne

M.J. Veltman, Borne

Wij wensen hen een prettig lidmaatschap toe en hopen hen op onze verenigingsavonden te mogen begroeten.

Wel allenig vuur zichzölf leaft, leaft vuur geneen

Familiedrukwerk?

Gaat het u om huwelijkskaarten,
uitnodigingskaarten, visitekaartjes of geboortekaartjes
of om privé-briefpapier met enveloppen?
Voor reclame- en handelsdrukwerk
bent u bij ons óók aan het goede adres!

Natuurlijk,
goed verzorgd drukwerk
is ons visitekaartje!

HASSINK DRIJKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen
Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen
Telefoon: (053) 572 17 77 - Telefax: (053) 572 62 75